

П.Н. Бузаубаева¹
С.Б. Мақыш²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: 1pika_b@mail.ru, 2makysh.sb@yandex.ru)

Екінші деңгейлі банктер қызметін тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалаудың шетелдік тәжірибесі

Аннотация. Қазірі таңда ЕДБ қызметі кез-келген мемлекеттің экономикасының қалыптасуы дамуының маңызды атрибуты сынды. Дамыған банктік жүйе тек бизнес саласының ғана емес, сонымен қатар көптеген жеке тұтынушылардың күнделікті тұрмыстарында да маңызды орынға ие болуда. Кез-келген мемлекет үшін банк жүйесінің тұрақты қызмет етуінің негізгі қайнар көзі ол банктік реттеу мен қадағалаудың тиімділігінде болып отыр. Аталмыш мақаланың мақсаты екінші деңгейлі банктер қызметін тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалаудың шетелдік тәжірибесін қарастыру арқылы, қажетті және тиімді тәжірибені отандық банк секторын реттеу және қадағалау барысында барынша қолдануға ұсыну.

Жалпы мақалада дүниежүзіндегі банк саласын реттеу және қадағалау құзыреттілігі әр мемлекеттер әртүрлі екендігі басшылыққа алына отырып, бірыңғай банктік қадағалауды жүргізетін жалғыз орган және бірнеше орган бар мемлекеттер тізімі де келтірілген. Мақалада Еуропа Орталық Банкі мен Швейцария мемлекетінің қадағалаушы органдары тәуекелді алдын алудағы тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалаулары қарастырыла отырып, Швейцарияда банктерді қадағалау барысында банктердің тәуекел профилінің ескерілетіндігі және қадағалау режимдерінің біркелкі еместігі анықталды. Сондай-ақ Еуропа Орталық Банкі қадағалаудың бірыңғай үлгісін қолдана отырып, қадағалау үрдісінде банкте қандай көрсеткіштерді бағалайтындығы да сипатталған.

Түйін сөздер: бірыңғай банктік қадағалау, Банктік одақ, тәуекел, тәуекелге бағытталған реттеу және қадағалау, капиталдың жеткіліктілігі, өтімділік, корпоративтік басқару, бизнес-модель, артықшылықты депозиттер, өзін-өзі реттеу ұйымы, қадағалау категориясы.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2079-620X-2021-1-174-190>

Кіріспе

Дүниежүзілік экономиканың жаһандануы тұсында банк секторындағы тұрақсыздықтар қадағалаушы ұйымдарға банктердің тәуекелдерін бағалау және басқару мәселесіне ерекше

назар аудара отырып, оларды реттеу және қадағалау маңызды болып отыр.

Аталмыш мақаланың мақсаты екінші деңгейлі банктер қызметін тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалаудың шетелдік тәжірибесін қарастыра отырып, тәуекелді алдын-алу

және қадағалаудың тиімді әдістерін зерделеу арқылы тәжірибені отандық банк секторын реттеу мен қадағалау барысында барынша қолдануға ұсыну.

Зерттеу әдістері

Мақала тақырыбы бойынша зерттеу жүргізу кезінде авторлар зерттеудің теориялық және эмпирикалық әдістерін қолдана отырып, аталмыш тақырып бойынша әдебиеттерге, нормативтік құқықтық актілерге және тиісінше мемлекеттердің ресми құжаттары мен БАҚ-қа талдаулар жүргізді.

Әдебиеттерге шолу. Аталмыш тақырып бойынша зерттеулер жүргізу барысында отандық және алыс-жақын шетел авторларының оқу құралдары, монографиялары, ғылыми мақалалары да басшылыққа алынды. Мәселен, отандық ғалымдар Ғ.С.Сейтқасымов, З.Д.Искакова, Р.А.Исмаилова, С.Б.Мақыш, Ә.Ә.Мусина, Л.М.Сембиева, Г.Б.Алина, З.А.Баймағамбетова, А.Т.Джумабекова сынды авторлар ұжымы Базель комитетінің қадағалаудағы жаңа үлгісі ретінде тәуекелге бағдарланған қадағалаудың қалыптасқандығын және аталмыш қадағалаудың мақсаты – банктік жүйенің тұрақтылығына қауіп туғызатын маңызды факторлаға көңіл аударуында екенін атап өткен болатын [1]. Ал К.Ж.Садвақасова тәуекелге бағдарланған қадағалау банктердің тәуекелді басқару жүйесін бағалай отырып, қажетті элементтер ретінде лимиттер мен рәсімдерді, бекітілген саясатты, бақылау және басқарушылық есептілікті қосуы тиіс деді [2]. Сондай-ақ орыс ғалымдары Дубова С.Е., Кутузова А.С. тәуекелге бағдарланған қадағалау – бұл қадағаланатын әрбір банктің тәуекелі жоғары аумақты анықтау, тәуекелдерді басқару әдістемелерін бағалау, тез арада түзету және алдын алу шараларын қабылдау мақсатында банк жүйесіндегі ахуалды талдау және қадағалау қызмет деген тұжырымды қалыптастырды [3].

Талқылау және нәтижелер

Банктер бүкіл экономиканы қаржылай ресурстармен қамтамасыз ететіндіктен аталмыш

ұйымның қызметі заң талаптарына сай, әрі қаржылай тұрақты болуы немесе бүкіл банк саласының тиімді қызмет етуі экономика үшін маңызды болып табылады. Әйтсе де, банк саласы қазіргі экономикалық жүйедегі осал салалардың бірі болуда. Оған жалпы осыған дейінгі банк саласындағы немесе әлемдік қаржылық дағдарыстар дәлел. Жалпы банк саласындағы дағдарыс экономика саласындағы басқа кәсіпорындардың дағдарысынан немесе құлдырауынан (банкроттылық) өзгешеулеу немесе оған дағдарыстың әсері тереңірек деп атап өтуге болады. Себебі егер экономиканың кез-келген саласында қызмет көрсететін кәсіпорын банкротқа ұшыраса ол оның бәсекелестері үшін тиімді, әрі сол салаға оның жағымсыз әсері төмендеу немесе жоқ деп қарастыруға болады. Ал, егер банк дәрменсіз болып банкротқа ұшыраса, онда банк секторының барлығы дерлік зардап шегеді. Біріншіден, тұтынушылар немесе салымшылар өз қаражаттарын ЕДБ-ден алу арқылы банк саласындағы қаражат ағымының тұрақсыздығына немесе тепе-теңсіздігін тудыруы ықтимал. Екіншіден, қаржы нарығындағы қаржы-несиелік ұйымдардың төлемдер мен есеп айрысу сияқты қызметтерімен тығыз байланысты болуынан бір банктің дәрменсіздігі бүкіл жүйенің жұмысына кедергі келтіреді, яғни, домино сынды бір банкпен басқа банк арасындағы уақытылы өтелмеген төлемдері бүкіл жүйенің қызметіне түйіткіл болады. Яғни, қаржылай міндеттемелерін өтей алмайтын банк өзінің саласында үлкен мәселе мен күмән тудырады. Сондай-ақ, аталмыш жағдай банк саласы үшін салымдардың банктен уақытынан бұрын алынуына және банктердің өтімділігін төмендетіп, экономикаға айтарлықтай жағымсыз әсер етеді [4].

Жалпы банктік реттеу мен қадағалаудың қажеттілігін көптеген факторлар арқылы негіздеуге болады. Мәселен, 2007 жылы бастау алған әлемдік қаржылық дағдарыс, 2013 жылдың өзінде көптеген Еуропа аумағындағы банктердің дағдарыстық жағдайдан шығу мәселесін (2013-2017 жылдары аралығында Еуропалық 7 банкке қолдау көрсетіліп, оның 3-еуі мемлекеттің қаржыландырылуымен

Бір немесе бірнеше банктік қадағалауды жүргізетін органдары бар мемлекеттер

№	Континеттер	Бірыңғай банктік қадағалауды жүргізетін жалғыз органы бар мемлекеттер (126 мемлекет)	Банктік қадағалауды жүргізетін бірнеше орган бар мемлекеттер (10 мемлекет)	
1	Африка (42 мемлекет)	Ангола Бенин Гвинея-Бисау Мальта Сьерра-Леоне Ирак Марокко Южная Африка Ботсвана Израиль Мадагаскар Румыния Малави Сенегал Йемен Гана Мали Сейшельские острова Зимбабве	Мозамбик Свазиленд Буркина-Фасо Иордания Намибия Сирия Бурунди Кения Нигер Танзания Берег Слоновой Кости Кувейт Оман Того Египет Лесото Катар Уганда Эфиопия Біріккен Араб Әмірлігі	Нигерия Тунис
2	Америкалық (23 мемлекет)	Аргентина Коста-Рика Гондурас Перу Бразилия Доминикан Республика Ямайка Суринам Канада Эквадор	Мексика Тринидад и Тобаго Чили Гватемала Никарагуа Уругвай Колумбия Гайана Парагвай Венесуэла	Сальвадор Пуэрто-Рико Құрама Штат
3	Азия/Тынық мұхиты (19 мемлекет)	Австралия Индонезия Жаңа Зеландия Шри-Ланка Фиджи Малайзия Филиппиндер	Тонга Гонконг, Қытай Мальдив аралдары Самоа (батыс) Үндістан Непал Сингапур	Тайвань
4	Еуропа/ Еуразия (39 мемлекет)	Армения Франция Люксембург Украина Беларуссия Греция Норвегия Бельгия Венгрия Сербия Біріккен Корольдігі Босния және Герцеговина Ирландия Словакия Литва Болгария Италия Словения	Молдова Хорватия Қазақстан Испания Черногория Кипр Косово Швейцария Нидерланды Эстония Қырғыз Республикасы Тәжікстан Португалия Финляндия Латвия Түркия Ресей	Германия Исландия Австрия Дания

5	Офшорлық орталықтар (13 мемлекет)	Бахрейн Гернси Макао, Қытай Виргин аралдары, Британия Белиз Мэн аралы	Маврикий Кайман аралдары Джерси Панама Гибралтар Лихтенштейн Вануату	
Ескерту – [8] әдебиет негізінде				

тұрақтандырылған) атап өтуге болады және 1970 жылдан бастап дүниежүзі бойынша 100-ден аса жүйелік түрде банктік дағдарыстар мемлекеттердің экономикасын құлдыратып келеді [5].

Сондай-ақ, 2007-2009 жылдардағы әлемдік қаржылық дағдарыстың пайда болу себептерінің бірі қаржылық институттардың өздеріне қаржылық тәуекелдерді шектен тыс көп қабылдауы мен аталмыш тәуекелдерді жабуға арналған қорғаныстық қызметті атқаратын капиталдың жеткіліксіздігінен туындап отыр [6].

Осы дағдарыстардың барлығы банк саласындағы реттеу мен қадағалаудың жеткіліксіз екенін меңзейді. Сондай-ақ банктер экономикалық өсімге, кедейлікке, кәсіпкерлікке, еңбек нарығындағы жағдайға және халықтың экономикалық мүмкіншілігіне әсер етеді. Сол себептен де кез-келген мемлекет үшін өзінің банк саласындағы реттеуі мен қадағалауын зерттеу маңызды болып табылады.

Дүниежүзі бойынша банк саласындағы реттеу мен қадағалаудың тиімділігін өлшеу қиынға соғуда, себебі нормативтік актілерге, заңдарға және реттеу мен қадағалау барысында қолданылатын тәжірибеге байланысты мемлекеттерден ақпараттарды алып, кейін ол ақпараттарды статистикалық көрсеткіштерге агрегаттау барысындағы мәліметтерді алу, өңдеу үлкен қиындықтар туғызуда [7].

Кез-келген мемлекеттің банк саласының тұрақты және тиімді қызмет атқаруы ол ең алдымен қадағалаушы ұйымның құзыреттілігіне байланысты болып келеді. Жалпы дүниежүзі бойынша банк саласын реттеу және қадағалау құзыреттілігі бір немесе бірнеше органға тиесілі мемлекеттерде бар, оны нақты төмендегі кестеден байқауға болады.

Шет мемлекеттердегі банк саласын тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалау са-

ласындағы тәжірибеге тоқталып өтсек, Еуропалық қауымдастыққа мүше мемлекеттер Еуропалық Орталық Банктің (келесіде, ЕОБ) қадағалау жүйесіне тоқталмас бұрын, Еуропадағы қаржылық қадағалауың жүйесіне (келесіде, ЕҚҚЖ) тоқталып өту арқылы қадағалау жүйесінің қалыптасуы мен қазіргі жағдайы жайлы хабардар болуға болады. Еуропадағы қаржылық қадағалауың жүйесі (ЕҚҚЖ) 2007-2008 жылы қаржылық дағдарыстың салдарына байланысты Еуропалық Одақтағы (келесіде, ЕО) реформалық өзгерістерді жасақтау мақсатында 2011 жылы қалыптасты. Осы арада ЕО-ғы мемлекеттердің экономикалық жағдайының тұрақтылығын, бюджеттік тәртіпті және банктік қауымдастыққа мүше мемлекеттердің банк саласындағы қаржылық тұрақтылығын нығайту үшін Тұрақтандырудың Еуропалық механизмі (келесіде ТЕМ) жасақталған болатын.

Қаржылық дағдарыс кезінде дүниежүзіндегі басқа да банктер сияқты ЕО елдерінің банктері де мемлекет тарапынан қаржыландырылып, жеке сектордың қарызы мемлекет қарызына айналып, бұл өз кезегінде тұтастай мемлекеттің қаржылық жағдайы мен банк қарыздарының құнының төмендеуіне алып келді [9].

Жалпы Еуропа аумағында әлемдік қаржы дағдарысына жауап ретінде және келешекте туындауы мүмкін жүйелік қаржы дағдарысын алдын алу үшін 2012 жылы Еуропалық Банктер Одағы құрылған болатын [10].

ЕО мүше мемлекеттері үшін Банктік одақтың (келесіде БО) қажеттілігі зор, себебі Еуропа елдерінде нақты секторды қаржыландырудың үштен екісі сыртқы қаржыландырумен іске асырылса, АҚШ-та үштен бірі.

Еуропалық Банктік одақ екі негізгі тетіктен тұрады: 1) бірыңғай қадағалау механизмі

(келесіде БҚМ) бұл банктік қадағалаудың айтарлықтай басым бөлігін ұлттық орган ЕОБ-ге бағытталса, 2) бірыңғай реттеу механизмі (келесіде БРМ) бұл банкротқа ұшыраған банктердің мәселесін реттеуге бағытталған.

Жалпы ЕБО-ны құру барысында ЕО мүше мемлекеттердің ішінде (2020 жылғы 31 қаңтардағы мәлімет бойынша ЕО-ға 27 мемлекет мүшелік етуде) Ұлыбритания, Швеция, Дания және Чех Республикасы аталмыш одаққа мүшелік етуден және БҚМ-нен бас тартқан болатын [11].

2020 жылғы қорытындысы бойынша нарықта активтері 82%-ға жуық құрайтын мемлекеттердің 115 жүйелік маңызы бар банктері ЕОБ тарапынан қадағаланса, активтері 18%-ды құрайтын 2611 банк тиісті мемлекеттің ұлттық деңгейдегі қадағалаушы ұйымы тарапынан қадағаланып отыр [12].

Еуропалық Банктер Одағына мүшелік ететін мемлекеттерде банк саласын тәуекелге

бағытталған реттеу мен қадағалау барысында қадағалаушы орган банктердегі тәуекелдерді бағалай отырып, банктердің осы тәуекелдерді басқара алуын тексереді. Бұл қызмет қадағалау және бағалау (The Supervisory Review and Evaluation Process (келесіде SREP) үрдісі деп аталады және оның мақсаты банктің тәуекел профилін бағалаудың ретімен жүргізілуін және нәтижесі бойынша шешім қабылдаумен байланысты.

Еуропалық Орталық Банктің SREP әдісіне сай банктердің тәуекелін қадағалау және бағалау барысында төмендегі сурет 1-де сипатталғандай бірыңғай қадағалау тетігін қолданады [13].

Сонымен тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалау барысында ЕОБ қадағалаудың бірыңғай үлгісін қолдана отырып, банкте келесідей көрсеткіштерді бағалайды:

- 1) банктің бизнес-моделін;
- 2) банктің ішкі басқару құрлымын;

Сурет 1 – Еуропалық Орталық Банктің SREP әдісі бойынша банктердің тәуекелін қадағалау және бағалаудың бірыңғай тетігі
Ескерту- [13] әдебиет негізінде

3) капиталға байланысты тәуекелдер көлемін;

4) өтімділік бойынша тәуекелдерді [14].

Жоғарыда сипатталып өткен бағаланатын көрсеткіштерінің ішінде негізгілерінің бірі банктің бизнес-моделі болып саналады және қадағалаушы орган банктің бизнес-моделін талдай отырып, ұйымның негізгі қызметтерінің түрі мен қызметінің саласын, аумағын және оның осал тұстарын анықтайды. Екіншісі кезекте қадағалаушы орган банктің ішкі басқару құрылымын зерттеу арқылы банктің жұмыс істеу барысындағы басқарушы және атқарушы органдарын, комитеттерін, негізгі қызметкерлеріне бақылау жасайды. Сондай-ақ, қадағалаушы орган банктің тәуекелдерін оның ішінде: несиелік, нарықтық, пайыздық, операциялық тәуекелдерін капитал көлемін ескере отырып, бағалайды. Ал келесі кезекте қадағалаушы орган банктің қолма-қол ақша қаражаттары бойынша арнайы қажеттіліктер туындаған кездегі мысалы, экономикадағы дүрбелендер кезінде салымшылар қаражаттарының шектен тыс алынуы жағдайында банктің аталмыш қажеттілікті өтей алу қабілеті бағаланады.

ЕОБ тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалау барысында банктердің осал тұстарын анықтау үшін стерсс-тестілеуді де қолдануда [15].

Келесі кезекте Еуропа құрлығында орналасып, әйтсе де Еуропалық Одаққа мүшелік етпейтін саяси, макроэкономикалық тұрғыдан тұрақты және халықаралық капитал ағымдарының ең көп бөлігі шоғырландырылған мемлекеттердің бірі Швейцария конфедерациясындағы (Швейцария конфедерациясы 26 кантоннан құралған федеративті мемлекет) банк секторын реттеу мен қадағалау үрдісін талдап өтелік. Әлемде ЖІӨ-ні жан басына шаққандағы көрсеткіш бойынша Швейцария ең жоғарғы нәтижені иемденуші мемлекеттердің бірі [16].

Дамыған басқа мемлекеттердің қаржы секторы секілді Швейцария елінің ұлттық экономикасында қаржы нарығын реттеу қатаң түрде іске асырылады. Аталмыш мемлекеттегі банктік реттеу банк тұтынушыларын қорғау және қаржы жүйесінің қауіпсіздігін неме-

се тұрақтығын сақтау үшін іске асырылады. Банктік реттеу нысаны превентивті сипатта, яғни, тәуекелге байланысты шек қою (банк капиталына қойылатын талаптар) немес сауықтыру арқылы реттеу, яғни шығындарға шек қою арқылы (мысалы, салымшыларды қорғау) пруденциалдық талаптарға сай қадағаланып отырады [17].

Швейцария мемлекетінің қаржы нарығы әлемде жеке капиталдарды шоғырландыру және басқару бойынша жетекші орталықтардың бірі болғандықтан қадағалаушы органы тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалауға көшуі арқылы пруденциалдық талаптарын қатаңдата отырып, аталмыш мемлекет үшін өзге мемлекеттер секілді өзінің қаржы жүйесінің тұрақтылығы мен біртұтастығын сақтап қалау маңызды болып отыр.

«Too big to fail» пайымын басшылыққа ала отырып, тәуекелдерді алдын алу яғни жүйе құраушы банктердің қаржылық дәрменсіздігін алдын алу үшін жоғары көлемдегі капиталдандыру арқылы іске асырылуда. Жүйе құраушы банктер дағдарыстық жағдайлардан мемлекеттің қаржылық қолдауынсыз әрекет ете білуі қажет деген пайымды да швейцарлықтар ұстануда.

Жоғарыдағы кесте 1-де байқағанымыздай, Швейцарияда банк саласын реттеу мен қадағалау бір органға тиесілі. Яғни, Швейцария мемлекетіндегі банк саласын және қаржы нарығын реттеуге жауапты басты орган Швейцариялық Қаржы нарығын қадағалау басқармасы (The Swiss Financial Market Supervisory Authority (келесіде FINMA). Аталмыш ұйым еуропадағы ең ықпалды реттеуші ұйымдардың бірі болып есептеледі. 2007 жылғы «Қаржы нарығын қадағалау» жайлы федералдық заңы қабылданып, кейін 2009 жылы FINMA қадағалаушы федералдық орган ретінде құрылған [18].

FINMA ол бұрынғы 3 ұйымның: Федералды банктік комиссия, Федералды жеке сақтандыру басқармасы және Ақша қаражаттарын жылыстатуға қарсы күрес басқармасының біріктірілуі негізінде құрылған [19].

Швейцариялық FINMA федералдық деңгейдегі институционалдық, функционалдық және қаржылық тұрғыдан тәуелсіз реттеуші

орган ретінде қызмет етеді. FINMA-ның реттеу және қадағалау қызметін қаржыландыру көзі салықтық түсімдер емес, бұл бақыланатын ұйымдар тарапынан төленетін жарналар есебінен іске асырылады. Сондай-ақ FINMA институционалдық тұрғыдан тәуелсіз бола тұра, ол қоғам алдында есеп береді және парламент тарапынан қадағаланып, нақты шешімдеріне байланысты сот тарапынан бақыланып отырады [20].

FINMA-ның жұмысының негізгі бағыты қаржы нарығындағы әрекет етуші ұйымдардың қаржылық жағдайына қауіп тудыруы ықтимал тәуекелдерін ескере отырып, қаржылық тұрақтылығын сақтау. Қаржы нарығындағы банктердің және т.б. қаржы ұйымдарының тәуекелін бағалау FINMA-ның қадағалау қызметінің маңызды бөлігі болып есептеледі [21].

Банктік және қаржылық нарықты реттеу заңнамаларының көрінісі әр мемлекетте әр түрлі НҚА-де сипатталуы мүмкін. Мәселен, Швейцарияда банк және қаржы нарығын реттеу барысында «Банк қызметі» және «Қаржы нарығын реттеу» туралы заңдар басшылыққа алынады. Сондай-ақ FINMA-ның шығарған қаулылары, циркулярлар мен өзін-өзі реттеу ұйымының жасақтаған қағидаттары мен ұсыныстары да ескеріледі.

Швейцарияда банктік реттеу FINMA-дан өзге де өзін-өзі реттеу ұйымы Швейцариялық банктер қауымдастығы мен Швейцариялық қорлар және активтерді басқару қауымдастығы тарапынан әзірленген өзін-өзі реттеу бойынша нұсқаулықтар жарияланып, аталмыш нұсқаулық барлық Швейцариялық банктер үшін FINMA-ның ең төменгі стандарты ретінде танылған [22].

FINMA өзінің қызметтерін іске асыру барысында банктерді лицензиялауға, пруденциалдық қадағалауға, атқаруға және реттеуге жауапты орган.

FINMA дуалды қадағалау шартында банктердегі нақты және аудиторлық тексерулерді аудиторлық компанияларға табыстайды.

2008 жылдан бастап қаржы-экономикалық дағдарыстың салдарынан Швейцарияның

банктік реттеуіндегі аспектілер біршама сынға ұшырап, біраз нормативтік талаптары халықаралық деңгейдегі секілді ұлттық деңгейде де қатаңдатылған болатын [23].

2007-2008 жылдары қаржы дағдарысы кезінде Швейцария үкіметі UBS банк капиталына 6 млрд. швейцарлық франк құйып, өтімділігін ұстап тұру арқылы Швейцария дәрменсіз жүйелік маңызы бар институттарды реттеуде алдыңғы орынды иеленді. Қазіргі таңда Швейцариялық ірі жаһандық жүйе құраушы банктер тобына Credit Suisse Ltd. және UBS Switzerland Ltd. жатады [24].

2008 жылы басталған қаржылық дағдарыстан кейін Швейцариядағы реформалау бірнеше мақсатты көздеді: 1) «Қаржылық тұрақтылық кеңесінің» ұсыныс бойынша қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін банктік ережелер қайта қаралды; 2) Швейцария Еуропалық Одақтағы (келесіде ЕО) мемлекеттердің қаржы құралдарына қолжетімді болуы үшін ЕО «Қаржы құралдар нарығы» директивасына сай заңнамаларын жасақтады. Қазіргі Швейцариядағы банктік реттеуге қатысты жаңа заң қолданыстағы келесідей заңдардың түп негізі ретінде алынды: 8 қараша 1934 жылы қабылданған «Банктер және жинақ банктер туралы» Федералдық заңы; 2007 жыл 22 маусымда қабылданған «Қаржы нарығын қадағалаушы швейцариялық орган жайлы Федералдық заң; 19 маусым 2015 жылғы Қаржы нарығының инфрақұрлымы туралы Заң; 15 маусым 2018 жылғы «Қаржылық қызметтер туралы» және «Қаржылық ұйымдар туралы» Федералдық заң және т.б.

Осы тұста Швейцариялық банктер НҚА-нің өзгеруіне байланысты біршама қысымға алынды. Сондай-ақ, Халықаралық капитал және өтімділікке байланысты БҚБК-нің Базель III стандарты банктердің капиталға, ұзақ мерзімді қаржыландыруға байланысты шығындарын арттырды және т.б. нормативтік талаптар мысалы, банктік санацияны жоспарлау бойынша жаңа стандарты. Сонымен қатар швейцариялық банк саласындағы туындап жатқан мәселелердің бірі ол инновациялық технологияның дамуына нарыққа жаңа өнімдердің пайда болуы бәсекелестікті арттырып,

пайыздық ставканың төмендеуі де банктердің жиынтық табыстылығының төмендеуіне алып келуде.

FINMA қадағалауды тәуекелге бағдарланған қадағалауға негізделе отырып, банктердегі тәуекел көлеміне байланысты қадағалаудың 5 категориясын сыныптау арқылы жүзеге асырады. Аталмыш жіктеулер жиынтық активтерді, басқарудағы активтерді, артықшылықты депозиттерді және қажетті меншікті қаражаттарды бағалау критерилеріне сай негізделген.

Жоғарыда кестеде байқап отырғанымыздай банктердің тәуекел дәрежесіне байланысты категорияларға жіктеу арқылы қадағалаушы

ұйым тарапынан тексерулердің немесе қадағалау үрдістерінің жиілігі анықталып отырады.

Байқап отырғанымыздай 1-ші және 2-ші категориялық ұйымдардың тәуекелі тым жоғары болғандықтан, Швейцариялық Қаржы нарығын қадағалау басқармасы осы ұйымды интенсивті және үздіксіз қадағалап отырады. Ал 5 категориялы ұйымның тәуекелі төмен болғандықтан қадағалау белгілі бір талаптарды орындамаған жағдайда тақырыптық және сандық қадағалауларды іске асырып отырады.

Сондай-ақ FINMA банктерді қадағалау барысында банктерді 5 категорияға жіктеуі бойынша талдап қарасақ, 1-інші категориядағы банктердің ағымдағы активтері 250 млрд.

Кесте 2

Қадағалаушы органның тағайындалған қадағалау категориясына сай банктердің сипаттамасы

Категориясы	Қасытушыға сипаттама	Тәуекел деңгейі
1	Нарықтағы өте ірі және күрделі қатысушылары	Тәуекелі тым жоғары
2	Нарықтың өте маңызды және күрделі қатысушылары	Тәуекелі жоғары
3	Нарықтың ірі және күрделі қатысушылары	Тәуекелі айтарлықтай
4	Нарықтың ортша қатысушылары	Тәуекелі орташа
5	Нарықтың ұсақ қатысушылары	Төмен тәуекел

Ескерту - [25] әдебиет негізінде

Сурет 2 – Категорияларға байланысты банктердің қадағалану жиілігі *

Ескерту - [25] әдебиет негізінде

швед. долларынан, басқарудағы активтері 1000 млрд.швед.долларынан, артықшылықты депозиттері 30 млрд.швед. долларынан кем болмауы тиіс, сондай-ақ, тиісінше, осындай көлемдегі активтері бар банктер тәуекелі тым жоғары банктер қатарына жатады және 2015-2019 жылдар аралығында Швейцарияда 1 категориялы қадағаланған банктердің саны 2-шіні құрап, өзгеріссіз қалуда. Ал қадағалау сыныптамасындағы 2-ші категориялы банктердің барлық активтері 100 млрд. швед. долларынан, басқарудағы активтері 500 млрд. швед. долларынан, артықшылықты депозиттер 50 млрд. швед. долларынан кем болмауы тиіс банктердің тәуекелдері жоғары болып келеді.

Сондай-ақ 2015-2019 жылдары 2-ші категориялы сыныпқа жататын қадағаланған

банктер саны 3-ті құрағандығын төмендегі кестеден байқауға болады [25].

2015-2019 жылдар аралығында Швейцариялық қадағалаушы ұйым тарапынан 3-ші категориялы қадағаланған банктер саны 31-ден 26-ға дейін қысқарса, 4-ші категориялы қадағаланатын банктер саны 64-тен 57-ге дейін ауытқыды және 5-ші категория санатына жататын 211-ден 179-ға дейінгі банктер қадағаланды.

Швейцариялық банктерді реттеу мен қадағалауда нормативтік талаптарға байланысты дифференциалдылық тән, яғни уәкілетті ұйым тарапынан «бір өлшем барлығы үшін сай келмейді» деген тұжырым қолданылады [27].

Швейцариялық FINMA банктерді тәуекелге бағдарланған қадағалау барысында белгілі

Кесте 3

2015-2019 жж. Швейцариялық қадағалаушы орган FINMA-ның тағайындаған категорияларына сай қадағаланған банктердің саны *

Категориялар	Көрсеткіштер	млрд.Швед. доллары	2015 ж.	2016 ж.	2017 ж.	2018 ж.	2019 ж.
1 категория	Активтер барлығы	≥250	2	2	2	2	2
	Басқарудағы активтер	≥1000					
	Артықшылықты депозиттер	≥30					
	Капиталға қойылған талаптар	≥20					
2 категория	Активтер барлығы	≥100	3	3	3	3	3
	Басқарудағы активтер	≥500					
	Артықшылықты депозиттер	≥20					
	Капиталға қойылған талаптар	≥2					
3 категория	Активтер барлығы	≥15	31	29	24	26	26
	Басқарудағы активтер	≥20					
	Артықшылықты депозиттер	≥0,5					
	Капиталға қойылған талаптар	≥0,25					
4 категория	Активтер барлығы	≥1	64	63	57	60	57
	Басқарудағы активтер	≥2					
	Артықшылықты депозиттер	≥0,1					
	Капиталға қойылған талаптар	≥0,05					
5 категория	Активтер барлығы	≥1	211	202	199	178	179
	Басқарудағы активтер	≥2					
	Артықшылықты депозиттер	≥0,1					
	Капиталға қойылған талаптар	≥0,05					
Барлығы			311	299	285	269	267
Ескерту - [26] әдебиет негізінде							

банк тарапынан қандай да бір олқылықтар туындаған жағдайға байланысты келесідей құралдарды қолданады:

- тұрған жерінде тексеру амалдары (инспекциялық);
- бағалау жөніндегі хат;
- стресс-тестілеу;
- мәселені шешу және тұрақтандыру жоспарын әзірлеу.

FINMA осы жоғарыда аталып өткен құралдарды тәуекелге бағытталған арнайы іс-шараларда қолданады. Реттеу құралдарының тағы бір түрі – FINMA-ның талаптарына сай және аталмыш ұйымның тапсырмасы негізіндегі сыртқы қатысушылармен іске асырылатын реттеушілік аудит.

Яғни банктік қадағалау қызметі FINMA және сыртқы аудиторлар арасында бөлінеді. Аудиторлық ұйымдар FINMA-ның тапсырмасы бойынша банктер орналасқан орынға барып, жылдық қаржылық есептілігін, активтері мен пассивтерін тәуелсіз бағалап, банктердің жарғылары мен өздерінің ұйымдастырушылық ережелерін орындауын, банктік заңнаманы, өзін-өзі реттеу нұсқамасын, FINMA тарапынан шығарылған циркулярларды орындауын тексереді. Сыртқы аудиторлық ұйымдардың қорытынды есебі FINMA-ның қадағалауды жүзеге асыру үшін қолданатын негізгі ақпараттық құралы болып табылады. Сондай-ақ тексеріс барысында аудиторлық ұйымдар банктердің қандай да бір НҚА-нің талаптарын орындамағандығы немесе құқық бұзушылықтарын байқаған жағдайда FINMA-ны хабардар етуі тиіс.

FINMA Швейцарияның жүйе құраушы UBS, Credit Suisse, Zurcher Kantonalbank сынды банктерге жүйелік тәуекелдерін ескере отырып, арнайы қадағалау режимі негізінде қадағалап отырады. Жалпы FINMA қадағалау барысында тек сыртқы аудиторлық ұйымдардың есептілігін қолданбайды, ол тәуекелге бағдарланған қадағалау әдісі арқылы өзі де зерттеулер жүргізеді.

2008 жылы қаржылық дағдарыстардан кейін Швейцариялық UBS, Credit Suisse банктеріне активтерінің көлемін мен ұйымдардың күрделігіне орай аталмыш банктер жүйелік

тәуекелдерді туындату қаупі жоғары болуына байланысты қадағалаудың қатаңдатылған режимі енгізілді. FINMA тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалау қызметін басшылыққа ала отырып, бірнеше жылдар бойы UBS AG, Credit Suisse AG-ны тәуекелдерін бағалай отырып, стресс-тестілеу жүргізіп отырған. Жүйе құраушы банктер капиталының жеткіліктілігі мен дағдарыстық жағдайға төтеп беруіне қарай арнайы режимге бағынады. Осы орайда қадағалаушы орган аталмыш банктерден мәселені шешу және қалпына келтіру сондай-ақ, нақты ұйымдастырушылық шараларын қабылдауды талап етеді. Мысалы, Швейцариялық UBS AG, Credit Suisse AG ұйымдары жүйелік маңызы бар қызметтерін бөлек еншілес компанияларға берген болатын. Келешекте аталмыш ұйымдар қаржылық және операциялық тәуелділіктерін төмендету үшін жоспарларын жасақтап қадағалаушы органға ұсынатын болады.

FINMA жүйе құраушы банктерге өз назарын көп бөле отырып, қаржылық дағдарыстан кейін нормативтік тексерулердің қиындығы мен жиілігі 4-5-ші категориядағы кішігірім банктер үшін қиындықтар туындап отырғанын атап өтіп, кішігірім банктерге жеңілдетілген режим енгізу үшін біршама жұмыстар атқарды.

2018 жылы Швейцариялық FINMA тарапынан ұсақ банктерді қадағалау жиілігі, өтімділік, тәуекелді ескере отырып активтерін бағалауы, ақпараттарды жариялауға қатысты талаптарды төмендетуіне байланысты өзгерістер талқыланып, 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап енгізілді. FINMA 4-ші және 5-ші категориядағы тәуекелі төмен ұсақ банктерге «Кіші банктер» режимінде қызмет етуге мүмкіндік берді. «Кіші банк» режимінде қызмет атқаратын банктер үшін өздерінің тікелей және жанама шығындарын төмендете отырып, тәуекелдерді ескере отырып, активтерін есепке алудан, өтімділік коэффициенттерін есептеулерден бас тарта алады, сондай-ақ, өздерінің есептілігі жайлы ақпараттарды жариялау талабын төмендете алады. Сонымен қатар аталмыш ұйымдар келешектегі капиталға немесе өзге де нормативтік талаптар

бойынша өзгерістерді орындауға қатысты төлемдерді аудармай керісінше жинақтарын көбейтуге мүмкіндіктері болады және аталмыш ұйымдар қадағалаушы орган тарапынан 2 жылда 1 рет қадағаланып отырады. Жалпы «Кіші банктер» режимі ерікті сипатта іске асырылады, 2019 жылғы қорытынды ақпараттар бойынша Швейцарияда 4-5-ші катрегориялы әрекет етуші банктер 236-ны құрап отыр, олар ерікті түрде «Кіші банктер» режиміне өтулеріне өтінім берулеріне болады [28].

2019 жылы FINMA банк және қаржы нарығындағы ұйымдарының тәуекелдеріне мониторинг жүргізіп, қауіп тудыруы ықтимал келесідей 6 тәуекелді атап өткен болатын: төменгі пайыздық ставка, жылжымайтын мүлік және ипотека нарығындағы мүмкін болатын түзетулер, кибершабуылдар, LIBOR пайыздық ставкасын алып тастауы, ақшаны жылыстатулар, нарыққа кірудегі трансшекаралық кедергілер.

Швейцарияда FINMA банк секторын тәуекелге бағдарланған реттеу мен қадағалаудың жоспарлы үрдісін жүзеге асыру барысында 2019 жылы банктер тарапынан корпоративтік басқарудың нашарлауымен байланысты мәселелерді анықтап, басқарушы органдардың тәуекелдерді корпоративтік бақылаудың тиімділігі қарастырылды. FINMA сәйкес келетін ережелер мен процестерді талдау арқылы банктегі шешімдерді қабылдайтын тұлғалармен сұхбаттасу және басқарушы органдардың отырыстарына қатысу арқылы аталмыш мәселелер шешімін тауып отыр.

FINMA тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалауға көшкелі банктердің күтпеген дағдарыстық жағдайларда бизнесті басқару жүйесінің болғанын талап ете отырып, дағдарыстық жағдай туындаған кездері қалпына келтіруге байланысты жоспарының болуын және мұндай жоспарды құру жауапкершілігін банк басшысы мен директорлар кеңесінде болуын талап етеді. Қалпына келтіру және реттеу жоспары ұйымның тәуекелдерін анықтауға бағыттай отырып, дағдарыстық жағдаймен тиімді күресудің жолын анықтауы тиіс. Сондай-ақ банктің қарыздары шектен тыс өсіп, өтімділігіне байланысты мәселе туындаған

жағдайда FINMA банк бизнесін жүргізуіне, банк басшылығы мен директорларына тікелей әсер етуі мүмкін. Осы жағдайларда FINMA келесідей өкілеттіліктерге ие:

- 1) банктің басқару органдарына тікелей нұсқаулар бере алады;
- 2) банктің директорларының, менеджерлерінің өкілеттіліктерін шектеу немесе оларды қызметінен шеттету;
- 3) банкке міндетті аудиторлық тексеріс жүргізетін ұйымды шеттету;
- 4) банктің коммерциялық қызметін шектеу;
- 5) банкке бағалы қағаздармен операция жасауға, төлемдерді жасауға, қабылдауға тыйым салу;
- 6) контрагенттің банк алдындағы борышын өндіріп алуға құқығын уақытша тоқтата тұруды талап ете алады [29].

FINMA-ның 2020 жылғы қорытынды зерттеулері бойынша Швейцарияның қаржы нарығындағы маңызды, әрі ұзақ мерзімді тәуекелдеріне үлкен деректер, жасанды интеллект, коронавирус пандемиясы, ахуалдың өзгеруіне байланысты (несие, нарық, өтімділік және операциялық тәуекелдер) туындап жатқан қаржылық тәуекелдер деп атап өткен болатын. Жалпы пандемия барлық мемлекеттердің капитал нарығына да әсер еткеніндей, Швейцарияда пандемия жағдайы корпоративтік несиелер бойынша тәуекелді жоғарылатты. Яғни шет мемлекеттердің қаржылық институттары тарапынан алынған қаржы ресурстарының қайтарылмауына байланысты Швейцариялық банктер үшін корпоративті несиелік тәуекел туындауда [30].

Қорытынды

Қорытындылай келе, Еуро Одақтағы ЕОБ-тің және Швейцариялық қадағалаушы ұйымының банк саласында тәуекелдерді алдын алу, төмендету бойынша әрекеттерін талдай отырып, отандық банк саласында тәуекелге бағдарланған реттеу мен қадағалауға байланысты келесідей бірнеше ұсыныстарды атап өтуге болады:

- 1) кез-келген Батыс Еуропа мемлекеттеріндегі банктерді реттеу мен қадағалау сала-

сына назар аударсақ, ол мемлекеттерде банктік ұйымдардың қоғам алдындағы қаржылық жағдайы және басқарушы құрылымы туралы ақпараттардың ашық болуы жоғары деңгейде талап етіледі, яғни, ақпараттардың ашықтығы салымшылар мен қадағалаушы органның превентивті сипатта тәуекелдерді алдын алуға, қадағалаудағы әрекетінің тиімділігін арттыратыны сөзсіз болатындықтан отандық банктердің қаржылық жағдайы және басқарушылық құрылымы туралы ақпараттарды неғұрлым жиі жариялап отыруы үшін уәкілетті ұйым ықпал етуі қажет;

2) Сондай-ақ отандық банк саласында өзін-өзі реттейтін ұйымдардың қызметін жандандыру арқылы аталмыш ұйымдардың банктерге тәуекелдерді алдын-алу бойынша немесе басқа да сұрақтармен әдістемелік тұрғыдан кеңес беруіне ықпал ету қажет;

3) Жалпы тәуекелге бағдарланған реттеу мен қадағалау барысында кез-келген ЕДБ-нің тәуекелділік жағдайының алдын алу үшін аталмыш ұйымдардың әр атқаратын қызметі бойынша белгілі шекті межені орнату қажет. Мысалы, Швейцарияда банк саласында проблемалық несиелер өте төмен және аталмыш мемлекетте банктердің проблемалық активтерін қайтарумен немес қалпына келтірумен байланысты жұмыс атқаратын Қазақстан-

дағыдай Проблемалық активтер қоры жоқ, себебі кез-келген клиент банктен несиелену үшін бірінші кезекте кепілінің бар-жоқтығы қарастырылады яғни, клиенттің сол банкте депозиттік шоты болған жағдайда ғана несиелену алуға мүмкіншілігі болады.

4) Отандық банктердің тәуекел профилін бағалау үшін швейцариялық әдісті пайдалана отырып, банктердің активтері, салымдары және міндеттемелерін ескере отырып, банктерді категорияларға сай жіктеу қадағалаушы органға қадағалау барысында тиімдірек болар еді;

отандық банк саласы 2019 жылдан бастап қана тәуекелге бағытталған реттеу мен қадағалауға өткендігіне қарамастан, Базель стандартының талаптарын орындауға байланысты пруденциалдық норманың талаптарына осы күнге дейін өзгерістер енгізуде. Әйтсе де ол өзгерістер Базель стандартының нормасынан аспайды, талдау барысында байқағанымыздай Швейцарияда банктерге байланысты капиталға, тәуекелді ескергендегі капиталға, өтімділік коэффициент мөлшеріне, консервациялық, антициклдық буфер бойынша нормалар Базель стандартына қарағанда айтарлықтай жоғары бекітілген және аталмыш тәжірибені отандық банк саласында қолдану қажет.

Әдебиеттер тізімі

1 Сейтқасымов Ғ.С. және т.б. Банк ісі: Оқулық, 3 басылым, толықтырылған және қайта өзгертілген. – Астана: КазЭҚХСУ БПО, 2017. - 438 б. [Электрон . ресурс] - URL: <https://library.enu.kz/ProtectedView/Book/ViewBook/43452> (қаралған күні: 10.12.2020)

2 Садвокасова К.Ж. Совершенствование банковского регулирования и надзор в Республике Казахстан: Теория и практика: Монография– 2-е изд.дополн /Изд-во. CyberSmith, 2017.- 306 стр. [Электрон . ресурс] - URL:https://elib.kz/ru/search/read_book/2698/ (қаралған күні: 12.12.2020)

3 Дубова С.Е., Кутузова А.С. Развитие рискориентированных подходов в банковском регулировании и надзоре: Монография. – 2-ое изд., стер. - Москва: Флинта, 2013. - 31 с.

4 Busch A. Banking regulation and globalization. - New York: Oxford University: Press Inc., 2009. - 23-31 с.

5 James R. Barth, Caprio G.Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013. [Электрон . ресурс] - URL: http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (қаралған күні:16.12.2020)

6 Anginer D., Bertay A.C., Cull R., Demirgüç-Kunt A., Mare D.S. Bank regulation and Supervision ten years after the global financial crisis. [Электрон . ресурс] - URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32589/WPS9044.pdf?sequence=4&isAllowed=y> (қаралған күні: 11.11.2020)

7 James R. Barth, Gerard Caprio, Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013. [Электрон . ресурс] - URL:http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (қаралған күні: 10.10.2020)

8 James R. Barth, Gerard Caprio, Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013, pp.49. [Электрон . ресурс] - URL: http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (қаралған күні: 21.09.2020)

9 Andenas M., Deipenbrock G. Regulating and Supervising European Financial Markets more risks than Achievements. – Cham: Springer International Publishing Switzerland, 2016 (2). - 243 p.

10 Салинг К., Гусаков Н. Банковский союз ЕС: проблемы финансовой стабильности // Современная Европа. – 2018. - № 4. - С. 123.

11 Andenas M., Deipenbrock G. Regulating and Supervising European Financial Markets more risks than Achievements // Springer International Publishing Switzerland. – 2016. № 2. – P. 243.

12 Европейского Центрального банка. Раздел банковского надзора, задачи Европейского банковского надзора. [Электрон . ресурс] - URL:<https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/ssm.en.html> (қаралған күні:15.12.2020)

13 Европейского центрального банка. Раздел банковского надзора, Методология SREP надзора. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/srep/2019/html/methodology.en.html#toc1> (қаралған күні: 05.12.2020)

14 Европейского центрального банка. Раздел надзорная практика, Надзорная проверка 2019 г. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/home/html/index.en.html> (қаралған күні: 29.11.2020)

15 SSM Supervisory Manual European banking supervision: functioning of the SSM and supervisory approach, 2018. [Электрон . ресурс] - URL: https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm_supervisorymanual201803.en.pdf (қаралған күні: 15.12.2020)

16 Дегарден Б. Феномен банковской системы Швейцарии: исторические факты и современные тенденции развития. – СПб.: СПбГУП, 2013. – 4 с.

17 Ассоциация Швейцарских банков. Регулирование и соблюдение требований. [Электрон . ресурс] - URL:<https://www.swissbanking.org/en/topics/regulation/regulation> (қаралған күні: 15.12.2020)

18 Информационный ресурс Forex Club. Раздел обзоры регуляторов. Обзор Швейцарского регулятора FINMA. [Электрон . ресурс] - URL: https://fxtraders.info/overviews/regulations/view/0100/finma?utm_referrer=https%3A%2F%2Fyandex.kz%2F (қаралған күні: 15.12.2020)

19 Службы по надзору за финансовыми рынками Швейцарии (Swiss Financial Market Supervisory Authority), Организация FINMA. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.finma.ch/de/finma/organisation/> (қаралған күні: 15.12.2020)

20 Стратегические цели FINMA на 2017-2020 г. [Электрон . ресурс] - URL: [file:///C:/Users/77024/Downloads/20161116%20FINMA%20strat%20ziele%202017%202020_DE%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/77024/Downloads/20161116%20FINMA%20strat%20ziele%202017%202020_DE%20(1).pdf) (қаралған күні: 15.12.2020)

21 FINMA Risk Monitor 2020, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, 11 November 2020. [Электрон . ресурс] - URL: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20201111%20FINMA%20Risikomonitor%202020.pdf> (қаралған күні: 15.12.2020)

22 FINMA. Мониторинг как основная задача FINMA. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.finma.ch/de/ueberwachung/alles-zur-ueberwachung/> (қаралған күні: 15.12.2020)

23 Ассоциация Швейцарских банков. Регулирование и соблюдение требований. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.swissbanking.org/en/topics/regulation/regulation> (қаралған күні: 15.12.2020)

24 Hsu P.Ch., Bahar R. Banking Regulation 2020 Switzerland. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/banking-and-finance-laws-and-regulations/switzerland> (қаралған күні: 15.12.2020)

25 FINMA. Мониторинг как основная задача FINMA. Categorisation of banks and securities firms. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.finma.ch/de/ueberwachung/banken-und-wertpapierhaeuser/kategorisierung/> (қаралған күні: 15.12.2020)

26 FINMA. Надзорные категории годовой отчет 2019 года. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.finma.ch/en/documentation/finma-publications/kennzahlen-und-statistiken/statistiken/aufsicht/> (қаралған күні: 15.12.2020)

27 Basel Committee on Banking Supervision. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP) Assessment of Basel III regulations-Switzerland. 2013. [Электрон . ресурс] - URL: https://www.bis.org/bcbs/implementation/12_ch.pdf (қаралған күні: 15.12.2020)

28 Официальный информационный сайт FINMA. Small banks regime: sixty-four banks taking part. [Электрон . ресурс] - URL: <https://www.finma.ch/de/news/2020/02/20200227-mm-kleinbankenregime/> (қаралған күні: 15.12.2020)

29 FINMA Risk Monitor 2019, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, December 2019. [Электрон . ресурс] - URL: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20191210%20FINMA%20Risikomonitor%202019.pdf> (қаралған күні: 15.12.2020)

30 FINMA Risk Monitor 2020, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, 11 November 2020. [Электрон . ресурс] - URL: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20201111%20FINMA%20Risikomonitor%202020.pdf> (қаралған күні: 15.12.2020)

П.Н. Бузаубаева, С.Б. Макыш

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Зарубежный опыт риск-ориентированного регулирования и надзора за деятельностью банков второго уровня

Аннотация. В настоящее время деятельность коммерческих банков является важнейшим атрибутом нормального развития экономики любого государства. Развитая банковская система занимает значимое место не только в сфере бизнеса, но и в повседневной жизни многих индивидуальных потребителей. Основным фактором стабильного функционирования банковской системы любого государства является эффективность банковского регулирования и надзора. Цель данной статьи – на основе изучения зарубежной практики риск-ориентированного регулирования и надзора за деятельностью банков второго уровня внести предложения по максимальному использованию необходимого и эффективного опыта зарубежных стран в процессе регулирования и надзора за отечественным банковским сектором.

В статье, с учетом того, что компетенции в сфере регулирования и надзора за банковской деятельностью в разных странах различны, приводится перечень государств, имеющих единый орган и несколько органов государственного регулирования и надзора за деятельностью банков. В статье рассмотрены риск-ориентированное регулирование и надзор Европейского центрального банка, а также деятельность контролирующих органов Швейцарии по предупреждению рисков. Выявлено, что при надзоре за деятельностью банков в Швейцарии учитываются профиль риска банков и неравномерность режимов надзора. Также рассмотрено, какие показатели деятельности банка в процессе надзора оценивает Европейский Центральный банк, применяющий единую модель надзора.

Ключевые слова: единый банковский надзор, Банковский союз, риск, риск-ориентированное регулирование и надзор, достаточность капитала, ликвидность, корпоративное управление, бизнес-модель, привилегированные депозиты, саморегулируемая организация, категория надзора.

P.N. Buzaubaeva, S.B. Makysh

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

International experience of risk-based regulation and supervision over activity of banks of the second level

Abstract. Currently, the activity of commercial banks is the most important attribute of the normal development of the economy of any state. The developed banking system occupies a significant place not only for the business sector, but also in the daily life of many individual consumers. The main factor in the stable functioning of the banking system of any state is the effectiveness of banking regulation and supervision. The purpose of this article is to make suggestions on the maximum use of the necessary and effective experience of

foreign countries in the process of regulation and supervision of the domestic banking sector based on the study of foreign practice of risk-oriented regulation and supervision of the activities of second-tier banks.

In the article, taking into account the fact that the competence in the field of regulation and supervision of banking activities in different countries is different, a list of States with a single body and several bodies of state regulation and supervision of banks' activities is provided. The article examines the risk-oriented regulation and supervision of the European Central Bank and The activities of Swiss regulatory authorities to prevent risks, it is revealed that the supervision of banks in Switzerland takes into account the risk profile of banks and the uneven supervision regimes. It is also considered what indicators of the Bank's activity in the process of supervision are evaluated by the European Central Bank, which uses a single model of supervision.

Keywords: single banking supervision, banking union, risk, risk-based regulation and supervision, capital adequacy, liquidity, corporate governance, business model, privileged deposits, self-regulatory organization, supervision category.

References

- 1 Sejtkasymov G.S. zhane t.b. Bank isi: Okulyk, 3 basylym, tolyktyryluan zhane kajta ozgertilgen. – Astana: KaZEHKKHSU BPO, 2017.- 438 b. [Electronic resource] - Available at: <https://library.enu.kz/ProtecteDView/Book/ViewBook/43452> (Accessed:10.12.2020)
- 2 Sadvokasova K.ZH. Sovershenstvovanie bankovskogo regulirovaniya i nadzor v Respublike Kazakhstan: Teoriya i praktika: MonografiYA– 2-e izd.dopoln /Izd-vo. CybeRSmith, 2017.- 306 str. [Electronic resource] - Available at: https://elib.kz/ru/search/read_book/2698/ (Accessed: 12.12.2020)
- 3 Dubova S.E., Kutuzova A.S. Razvitie riskorientirovannykh podkhodov v bankovskom regulirovanii i nadzore: Monografiya. 2-oe izd., ster. [Development of Risk-Based Approaches in Banking Regulation and Supervision: Monograph. - 2nd ed., Erased] (Moscow: Flinta, 2013, 31 s.). [in Russian]
- 4 Busch A. Banking regulation and globalization (New York: Okhford University: Press Inc., 2009, 23-31 s.).
- 5 James R. Barth, Caprio G.Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013. [Electronic resource] - Available at: http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (Accessed: 16.12.2020)
- 6 Anginer D., Bertay A.C., Cull R., Demirgüç-Kunt A., Mare D.S. Bank regulation and Supervision ten years after the global financial crisis. [Electronic resource] - Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32589/WPS9044.pdf?sequence=4&iSAllowed=y> (Accessed: 11.11.2020)
- 7 James R. Barth, Gerard Caprio, Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013. [Electronic resource] - Available at: http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (Accessed:10.10.2020)
- 8 James R. Barth, Caprio G.Jr., Ross Levine. Bank Regulation and Supervision in 180 Countries from 1999 to 2011, 01.01.2013, pp.49. [Electronic resource] - Available at: http://faculty.haas.berkeley.edu/ross_levine/papers/Bank_Regulation_and_Supervision_Around_the_World_15JAN2013.pdf (Accessed:21.09.2020)
- 9 Andenas M., Deipenbrock G. Regulating and Supervising European Financial Markets more risks than Achievements, Springer International Publishing Switzerland, 2, 243 (2016).
- 10 Салинг К., Гусаков Н. Bankovskij soyuz ES: problemy finansovoj stabil'nosti, Sovremennaya Evropa [EU Banking Union: Problems of Financial Stability, Modern Europe], 4, 123(2018). [in Russian]
- 11 Andenas M., Deipenbrock G. Regulating and Supervising European Financial Markets more risks than Achievements, Springer International Publishing Switzerland, 2, 243 (2016).
- 12 Evropejskogo Central'nogo banka. Razdel bankovskogo nadzora, zadachi Evropejskogo bankovskogo nadzora [European Central Bank. Banking Supervision Section, Tasks of European Banking Supervision]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmekhplained/html/ssm.en.html> (Accessed:15.12.2020)
- 13 Evropejskogo central'nogo banka. Razdel bankovskogo nadzora, Metodologiya SREP nadzora [European Central Bank. Banking Supervision Section, Supervision SREP Methodology]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/srep/2019/html/methodology.en.html#toc1> (Accessed:05.12.2020)

14 Evropejskogo central'nogo banka. Razdel nadzornaya praktika, Nadzornaya proverka 2019 g. [Electronic resource] - Available at: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/home/html/indekh.en.html> (Accessed:29.11.2020)

15 SSM Supervisory Manual European banking supervision: functioning of the SSM and supervisory approach, 2018. [Electronic resource] - Available at: <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.supervisorymanual201803.en.pdf> (Accessed:15.12.2020)

16 Degarden B. Fenomen bankovskoj sistemy Shvejcarii: istoricheskie fakty i sovremennye tendencii razvitiya [The Phenomenon of the Swiss Banking System: Historical Facts and Modern Development Trends] (SPb.: SPBGUP, 2013, 4 p.). [in Russian]

17 Associaciya Shvejcarskikh bankov. Regulirovaniye i soblyudeniye trebovaniy [Association of Swiss Banks. Regulation and compliance]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.swissbanking.org/en/topics/regulation/regulation> (Accessed:15.12.2020)

18 Informacionnyj resurs Forekh Club. Razdel obzory regulyatorov. Obzor Shvejcarskogo regulyatora FINMA [Information resource Forex Club. Section reviews of regulators. Review of the Swiss regulator FINMA]. [Electronic resource] - Available at: https://fkhtraders.info/overviews/regulations/view/0100/finma/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fyandex.kz%2F (m:15.12.2020)

19 Sluzhby po nadzoru za finansovymi rynkami Shvejcarii (Swiss Financial Market Supervisory Authority), Organizaciya FINMA [Swiss Financial Market Supervisory Authority, FINMA Organization]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.finma.ch/de/finma/organisation/> (Accessed:15.12.2020)

20 Strategicheskie celi FINMA na 2017-2020 g [FINMA strategic goals for 2017-2020]. [Electronic resource] - Available at: [file:///C:/Users/77024/Downloads/20161116%20FINMA%20strat%20ziele%202017%202020_DE%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/77024/Downloads/20161116%20FINMA%20strat%20ziele%202017%202020_DE%20(1).pdf) (Accessed:15.12.2020)

21 FINMA Risk Monitor 2020, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, 11 November 2020. [Electronic resource] - Available at: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20201111%20FINMA%20Risikomonitor%202020.pdf> (Accessed:15.12.2020)

22 FINMA. Monitoring kak osnovnaya zadacha FINMA [FINMA. Monitoring as the main task of FINMA]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.finma.ch/de/ueberwachung/alles-zur-ueberwachung/> (Accessed:15.12.2020)

23 Associaciya Shvejcarskikh bankov. Regulirovaniye i soblyudeniye trebovaniy [Association of Swiss Banks. Regulation and compliance]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.swissbanking.org/en/topics/regulation/regulation> (Accessed:15.12.2020)

24 Peter CH.Hsu, Bahar R.. Banking Regulation 2020 Switzerland. [Electronic resource] - Available at: <https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/banking-and-finance-laws-and-regulations/switzerland> (Accessed:15.12.2020)

25 FINMA. Monitoring kak osnovnaya zadacha FINMA. Categorisation of banks and securities firms [FINMA. Monitoring as the main task of FINMA. Categorization of banks and securities firms]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.finma.ch/de/ueberwachung/banken-und-wertpapierhaeuser/kategorisierung/> (Accessed:15.12.2020)

26 FINMA. Nadzornye kategorii godovoj otchet 2019 goda [FINMA. Supervisory categories 2019 annual report]. [Electronic resource] - Available at: <https://www.finma.ch/en/documentation/finma-publications/kennzahlen-und-statistiken/statistiken/aufsicht/> (Accessed:15.12.2020)

27 Basel Committee on Banking Supervision. Regulatory Consistency Assessment Programme (RCAP) Assessment of Basel III regulations-Switzerland. 2013. [Electronic resource] - Available at: https://www.bis.org/bcbs/implementation/12_ch.pdf (Accessed:15.12.2020)

28 FINMA. Small banks regime: sikhty-four banks taking part. [Electronic resource] - Available at: <https://www.finma.ch/de/news/2020/02/20200227-mm-kleinbankenregime/> (Accessed:15.12.2020)

29 FINMA Risk Monitor 2019, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, December 2019. [Electronic resource] - Available at: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20191210%20FINMA%20Risikomonitor%202019.pdf> (Accessed:15.12.2020)

30 FINMA Risk Monitor 2020, Published by Swiss Financial Market Supervisory Authority FINMA, 11 November 2020. [Electronic resource] - Available at: <file:///C:/Users/77024/Downloads/20201111%20FINMA%20Risikomonitor%202020.pdf> (Accessed:15.12.2020)

Авторлар туралы мәлімет:

Бузаубаева П. – негізгі автор, «Қаржы және бизнес» мамандығының 2 курс докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Мақыш С. – э.ғ.д., «Экономика» факультетінің деканы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Buzaubayeva P. – **The main author**, The 1st year Ph.D. student L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Makysh S. – Doctor of Economics Sciences, Dean of the faculty of Economics, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.